

Mi az ember, hogy megemlékezel róla?

Indiában nem a keresztények közti ökumené a probléma, hanem a vallások közti, különösen a hinduizmus és a kereszténység közti párbeszéd. Alábbi észrevételeimet *keresztényként* és *indiaiként* teszem: olyan valakiként, aki a keresztény hagyományhoz igazodó emberképben nőtt fel, szemben a hindu hagyomány emberképével. Ismertetem a hindu hagyomány tapasztalatait, és azt, hogyan látom Jézus tapasztalatait ebben az összevetésben.

A BIBLIAI HAGYOMÁNY azt tanítja, hogy „Isten megteremtette az embert saját képére és hasonlóságára” (Ter 1,27). A Zsolt 8,5-7-ben ezt olvassuk: „Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az ember fia, hogy gondot viselsz reá? Majdnem isteni lényé teted, dicsőséggel és fönsséggel koronáztad. Hatalmat adtál neki kezéd műve fölött, mindent lába alá vetettél.” Szent Pál ezt Jézussal hozza kapcsolatba: „De annyit azért már látunk, hogy Jézus, aki kevéssel lett kisebb az angyaloknál, a halál elszenvédéséért a dicsőség és nagyság koszoróját nyerte el, hiszen Isten irgalmából mindnyájunkért megízlelte a halált” (ld. Zsid 2,6-9).

INDIA SPIRITUÁLIS HAGYOMÁNYA két fontos dolgot tanított meg nekem. Ezek egyike a végtelen szabadság az igazság keresésében. A másik pedig, hogy ezt a keresést azzal a kérdéssel kell kezdeni: „Ki vagyok én?”, valamint hogy nem elégedhetünk meg azokkal a válaszokkal, amiket mások adtak erre. India spirituális hagyománya nem tesz fel olyan kérdést, hogy „Ki az Isten?”, „Hol van az Isten?” vagy „Létezik-e Isten?”, hanem azt kérdezi, „Ki vagyok én?” Ez az én igazi valóságom, az önvalóm kérdése. Elmondhatjuk, hogy az indiai spirituális hagyomány meghatározó (ha nem is kizárólagos) irányultsága az emberi lénynek ez az igazságra irányuló keresése. A bölcsek visszavonultak az erdőbe, hogy megismerjék az önvalót. Az ember önmagára irányuló keresése az upanisadokban leírt spirituális tapasztalatokban ér véget (az „upanisadok” fogalmáról ld.: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Upanisadok>). Az upanisadok másik neve a *Védanta*. „Véda” a tudást jelenti, az „anta” a véget. A Védanta tehát a végső tu-

dást jelenti. Az upanisadok tartalmazzák az igazság keresésének végső tapasztalatait. Ez a felfedezés igazi spirituális forradalom volt.

A tapasztalat nagyon egyszerű. „OM” – e szótag az egész mindenség. Ennek magyarázata: az OM minden, ami volt, ami van és ami leend. Mindaz, ami a három időn [múlt, jelen, jövő] túl van, szintén maga az OM. Bizony a Brahman ez a mindenség. A Brahman ez az Atman. Ez az Atman... négy negyed-részből áll. Az ébrenlétben lakozó az első negyed-rész. Az álomban lakozó a második negyed-rész. A mélyalvás a harmadik negyed-rész: láthatatlan, túl van az empirikus viszonyokon, megragadhatatlan, jegyek nélküli, elgondolhatatlan, leírhatatlan. Békés, áldott és nem-kettős: ezt tartják a negyediknek, ez az Atman, ezt kell megismerni. (Mändükya Upanisad, fordította Pál Dániel).

Az upanisadok nyelve szimbolikus, költői nyelv. A szimbolikus nyelv dekódolásával lehet megtalálni benne az üzenetet. Jézus a példabeszédek szimbolikus nyelvét használta. A szimbolikus nyelv nem definíció, hanem leírás. A definíció olyan, mint egy sír vagy egy ketrec. Ha az igazságot definiáljuk, akkor megöljük, és sírba tesszük, mint egy halott testet. A körülírás viszont olyan, mint egy ajtó nélküli fészék, amely megvéd valakit az ég mérhetetlenségétől, ugyanakkor mindig az égre mutat mint az egyén sorsára, nehogy a halálig a fészékben maradjon.

AZ OM SZÓTAG JELENTÉSE Isten, akinek két aspektusa van: az immanens aspektus a megnyilvánulás, ami a teremtés, illetve a transzcendens aspektus, amely az időn és a téren túl van. A transzcendens és az immanens közti kapcsolat nincs kifejtve olyan módon, mint a mi zsidó-keresztény hagyományunkban, amely szerint Isten a semmiből alkotta meg a mindenséget, és az embert a saját képére és hasonlóságára teremtette.

Ez utóbbi elmélet, úgy tűnik, megoldás a teremtés eredetére, valamint Isten és a teremtmények viszonyára, de ez nem annyira felszabadító, hanem inkább nyomasztó. Szakadékot hoz létre Isten és az emberiség között, és így az emberiség és a teremtmények véglegesen

Isteneen kívül rekednek, annak lehetősége nélkül, hogy egy „nem-kettős” megtapasztalásban Istennel egyesüljenek. Az emberi lények csak Isten boldogító látására tudnak eljutni, vagy az Istennel való egységre oly módon, hogy bár Isten megjelenik a személyben, és a személy Isteneben – de az végig az Isteneen kívül marad. A teremtéstörténet csak Istennek – a teremtéssel kapcsolatos – titokzatos tettét mutatja, valamint azt, hogy az emberi elme képtelen megérteni Istennek e tettét.

Az OM szótag azonos Brahmanal. Brahman Isten, aki a mindenség alapja – és maga a mindenség is, amely az ő megnyilvánulása. Brahman azonos Atmannel is. Atman az alapja az emberi tudatosságnak a mikrokozmosz szintjén, ahogyan Brahman az alapja a mindenségnek a makrokozmosz szintjén. De alapvetően Brahman Atman és Atman Brahman. A kettő egy és ugyanaz. Tehát ez a három szó: OM, az örök szó, Brahman, a mindenség alapja és Atman, az emberi tudatosság alapja – ugyanaz.

Ha egy indiai keresztény olvassa ezt az upanisadot, egyből eszébe jut a János-evangélium bevezetője: „Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt...” Istennél lenni azt jelenti: az Isteneen kívül, tőle elválasztva lenni. Ez a megkülönböztetés, a kettősség állapota. „...Isten volt az Ige” – ez pedig az azonos-ság, a „nem-kettősség” állapota. Az Ige tehát azonos Istennel, és egyben különbözik is Istentől. A valóság természete kettős és nem-kettős. A nem-kettősség a valóság lételeméleti állapota, a kettősség pedig a működésmódja, megnyilvánult állapota. Az Isten és a teremtés közti kapcsolatnak ez a titka: egyszerre azonos és különböző.

Kérdésünket, hogy „Ki az ember?”, a hindu hagyomány így teszi fel: Mi az igaz énem, amiben nyugalomban pihenhetek? A válasz világos és egyértelmű. Az igazi énem Isten, Brahman, Atman vagy OM. Ezt a tapasztalatot fejezi ki a híres kijelentés: „Brahman vagyok”, „Isten vagyok”. Számunkra, keresztények számára ez a kijelentés büszke és öntelt. A hindu böles számára azonban ez annak a nagyfokú alázatnak a kinyilvánítása, amely szerint a személyben minden

meghal önmaga számára, ami nem Isten – így végül csak Isten marad. Az egyén létének állításához az Istenen kívüli valóság, és így a kettősség létrehozása szükséges. „*Aki meg akarja találni életét, elveszti; aki azonban elveszti értelmét, megtalálja*” (Mt 10,39). Ahhoz, hogy megtaláljuk az igazi énünket (önvalónkat), fel kell adnunk a hamis énünket.

AZ IGAZI ÉN MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ viszont a tapasztalatok különböző szintjein kell áthaladni. A hindu hagyomány négy szintről beszél.

Az első szint az ébrenlét tudatossága, amelyben a személy a saját testével azonosítja magát, testi és személyes vágyainak kielégítésében él, személyes tervei a külső világra vonatkoznak.

A második szint, az álom tudatossága nem az alvás közbeni tényleges álmódást jelenti, hanem az eszmények világának az álmait, az olyan eszményeket, amelyeknek az egyén az életét szenteli. Ez lehet anyagi, politikai, tudományos, filozófiai, teológiai vagy vallási eszmény, vagy egy konkrét személy. Ezt az állapotot „fénylő”-nek nevezik, mert ebben az egyén egy eszmény vagy egy karizmatikus személy vonzásában él.

Mindnyájunknak vannak eszményképeink, mintáink az életünkben. De honnan vesszük ezeket az eszményeket vagy álmokat? Természetesen a múltból, az emlékeinkből. Olyan eszményeket fogadunk be, amiket valaki más hagyott hátra a múltban, egy olyan ember, aki másokat inspirált ezzel. Az ébrenlét tudatosságát tehát a személyes emlékek és eszmények határozzák meg, az álom tudatosságát pedig a kollektív emlékezet.

A tudatosság *harmadik* szintjét a *mélyalvás tudatosságának* nevezik. Ez megintcsak nem fizikai alvás, hanem pszichológiai és spirituális. A személy itt ráébred, hogy élete az egyéni és a kollektív emlékektől függ, hogy nem a saját életét éli, hanem azokat az emlékeket másolja, amelyeket valaki a múltban hagyott – és megállítja az álmoknak ezt az áramlását. Ebben a mélyalvós tudatosságban nincsenek álmok, eszményképek, látomások, az emlékek bármilyen áramlása – csak a mély csend. Ezen a szinten a tudat a Brahman, az Atman, vagy az OM (az örök szó) tiszta tükre, visszaadva annak teljes ragyogását.

Az emberi tudat ebben a tapasztalatban felfedezi saját tiszta forrá-

sát, amely Brahman, vagy Atman. Boldogan mondja ki: Brahman vagyok, Atman vagyok, az OM vagyok. Vagy: Az igazi önvalóm Brahman, Atman, vagy az OM. Ezt a ráeszmélést, a *negyedik* szintet a *Samdhya* írja le, ami *hajnalt* jelent – amikor a sötétség eltűnik, és a nap felkel. A megvilágosodásnak ebben a folyamatában a múlt és az emlékek Istene eltűnik, az örökkévaló Isten először, szemtől szemben megjelenik valaki életében.

Amikor ezen indiai tapasztalatok fényében Jézus megtapasztalásait olvastam, nagyon mély és felszabadító üzenetre bukkantam. Jézusnak mint emberi lénynek az életében különböző fontos mozzanatok találunk. Elmondhatjuk, hogy az ő életében négy ilyen mozzanat van. *Az első* ilyen az ő megfogánása test szerinti anyjának méhében, amikor megkapja a fizikai testét. A test szerinti anya megfogánása és szül. *A második* mozzanat Jézus megfogánása a lelki anyjában, amely a zsidó spirituális hagyomány. Ez az „anya” Ábrahám, Jákob és Izsák Istenének, Mózes és Dávid Istenének tapasztalatával táplálja Jézust. Ezen a módon Jézus csak egy ember, de zsidó, izraelita.

A zsidó hagyomány fő iránya szerint Isten keresi az emberiséget. A zsidó hagyomány szerint az ember nem keresi Istent. Isten volt az, aki hívta, és tette őket saját népévé. Az upanisadok fő iránya szerint az emberiség keresi Istent. Az upanisadok Istene – az Ószövetség Istenevel ellentétben – nem szólal meg.

Az én értelmezésem szerint Jézus megkeresztelkedése az a pillanat, amikor ez a kétfajta tapasztalat egyesül: az ember is megtalálja Istent, és Isten is az embert. Jézusnak a Jordán-beli megkeresztelkedésekor szerzett tapasztalata a *harmadik* fontos mozzanat az életében: az ő „spirituális anyja” megszüli őt, és megfogán az „örök Anyában”. A keresztelkedés az a pillanat Jézus számára, amikor elhagyja az álmodó tudatosságot, az emlékek Istent, és a mélyalvás tudatosságába lép. Felfedezi, hogy önmaga mélyén az Atya lakozik, és belép az Atya/Any örök méhébe, és azt állítja, hogy „Én és az Atya egy vagyunk”. Az Isten méhébe történő belépés egyben belépés a nem-kettősségbe: „Én és az Atya egy vagyunk.” De Jézus nem marad az Isten méhében, visszatér a kettősség világába, és olyan kapcsolatot hoz létre az Atyával, ami a kettősségnek felel meg: „Én

az Atyában vagyok, s az Atya bennem”, „Az Atya nagyobb nálam”. A kettősség megtapasztalása nem az ontológiai, hanem a működésbeli szinthez tartozik. Az ontológiai azonosság nem szünteti meg a működésbeli kettősséget, de a működésbeli kettősség sem szünteti meg az ontológiai nem-kettősséget. Az Istennel való azonosság az ontológiai szinten, illetve a dualista szemléletben történő cselekvés a jelenségek szintjén: ez maga az élet titka.

ÜGY TŰNIK, a hindu hagyományban van néhány olyan iskola, amely olyan tévedést tanított, ami az ontológiai azonosságot kiterjesztette olyan fokban, hogy tagadja a világ valóságos voltát, és a teremtést káprázatnak, *májának* tekinti. A bibliai hagyományban pedig egy olyan tévedés látszik a működésbeli dualitással kapcsolatban, hogy azt kiterjesztve elutasítja az Istennel való ontológiai azonosság megtapasztalását. A teremtéstörténet *önmagában* valóban tagadja ezt a lehetőséget. Jézus tapasztalatában azonban úgy látszik, van helye az ontológiai azonosságnak („Én és az Atya egy vagyunk”), és a működésbeli kettősségnek („Én az Atyában vagyok, és ő énbennem”, „Az Atya nagyobb nálam”). Az emberi tudatosságot a teremtmény szintjéről indulva Jézus megnyitja a felé a szint felé, amelyben az ember belép az Isten méhébe, és önmagát az Atyával azonosnak ismeri fel. Az, hogy Jézus megtapasztalja az Istennel való azonosságát, forradalmi a zsidó hagyományban: az emberi létet úgy fogta fel, hogy az az Isten képére és hasonlatosságára lett alkotva. Egy zsidó számára az Isten Ábrahám, Izsák és Jákob Istene. Jézus számára az Isten már nem Ábrahám Istene, hanem az Atya. Ez az átlépés Ábrahám Istentől az Atyához igazi kvantumugrás.

A HINDU HAGYOMÁNY szerint ki az emberi lény? Az emberi lénynek kettős jellege van: a transzcendens, amelyben azonos Istennel, és az immanens, amelyben Istennek a megnyilatkozása, korlátozva az időben és a térben. Lehet, hogy jobb máshogy feltenni a kérdést: Ki az Isten? Istennek kettős jellege van: egy transzcendens és egy immanens. Ha megmondjuk, ki az ember, egyben azt is megmondjuk, ki az Isten. Ha azt kérdezem: „*Ki vagyok én?*”, akkor azt is kérdezem: „*Ki az Isten?*”

Ha egy indiai keresztény szembeül az alapvető indiai hagyománnyal, akkor nagyon fontos és radiká-

lis kérdések merülnek fel. A mi keresztény hagyományunkban az emberi személy felfogását Isten teremtményére korlátoztuk, bár Isten képére és hasonlatosságára lett alkotva. Az emberi lényeknek lehet üdvözítő látomásuk Istenről, részei lehetnek az isteni természetnek, de soha nem ébredhetnek rá arra, hogy egyek az Istennel. A hindu hagyomány azt mondja, hogy az emberi lény nem Isten alkotása, hanem Isten *manifesztációja*. Ahhoz, hogy kimondhassuk, az ember Isten manifesztációja, nem kapcsolhatunk hozzá egy teremtéstörténetet, csak annyit mondhatunk, hogy Isten és a teremtés elválaszthatatlan egymástól. Az ember nincs örökre arra ítélve, hogy teremtmény maradjon, hanem lehetősége van arra, hogy megvalósítsa azonosságát Istennel. Ez nem azt jelenti, hogy az ember Isten lesz. Emberi lény soha nem lehet Isten, de ráébredhet, hogy csak egy Isten van, egy valóság, és hogy létezésének alapjánál azonos Istennel.

Jézus tapasztalatának megfelelően ki az ember? Jézus tapasztalata szerint az ember egy Istennel („Én és az Atya egy vagyunk”). A keresztény hagyományban az Istennel való azonosságnak ez a megtapasztalása csak Jézusra korlátozódik, és ezen azonosság megtapasztalásának aajtaja a többi keresztény számára zárva marad.

A **KERESZTÉNY EMBER** így nemcsak mindig Istenen kívül marad, hanem Jézuson kívül is. A keresztény hagyományban szó van egyházközpontról, Krisztus-központról, Isten-központról vagy a valóság középpontba állításáról, de a szegény „*antróposz*”, az ember a második helyre szorul. Az emberi lét az Egyház, Krisztus, Isten vagy a valóság szolgálatának szerepére korlátozódik. A valóságban az Egyház az „*antróposz*”, az ember szolgálatára van meghíva: ezáltal az emberi lét Egyház- és emberközpontról lesz. A Krisztus-központról az emberiséget kell szolgálnia, hogy „*az út, az igazság,*

az élet” segítse az embereket Istenhez eljutni – így a Krisztus-központról Krisztus-ember-központról lesz. Emlékezzünk Jézus szavaira, aki ezt mondta: „*Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak*”. Végül, az Isten-központról az emberiséget kell szolgálnia, hogy az felismerje saját isteni természetét. Így ez is Isten-ember-központról válik. Ha az upanisadok hagyománya istenközpontról beszél, akkor emberközpontról is beszél, ezért azt Isten-ember-központról hívhatjuk. Az emberi méltóság magában foglalja önmaga alapjának megvalósítását, vagyis hogy az „*antróposz*” (az ember) a „*Theosz*” (isten). Az upanisadok felszabadító üzenete ez.

Azzal a kérdéssel kezdtük: „Mi az ember, hogy megemlékezel róla?” A zsidó és a keresztény hagyomány válasza az lenne, hogy Isten megemlékezik az emberről, mivel az ember az ő képe és hasonlatossága (Ter 1,27). Jézus válasza az lenne, hogy Isten megemlékezik rólam, mivel létezésem alapján azonos vagyok Istennel. Én és az Atya egy vagyunk. A hindu hagyomány válasza az, hogy Isten megemlékezik rólam, mivel létezésem alapján azonos vagyok Istennel. Én vagyok Brahman. Egy keresztény milyen választ tud adni? A keresztények számára tilos a második vagy a harmadik válasz, csak az első megengedett. Milyen választ adhat egy *indiai* keresztény? Erre nem akarok választ adni; hadd fejezzem be azzal, hogy egy *indiai* keresztény szíve az első és a második válasz közti konfliktustól szenved.

John Martin

A szerző bencés szerzetes, 1984 óta él a Shantivanam asramban, jelenleg az asram spirituális vezetője.

Ford. Tanos Gábor

Forrás: „The Golden String” (Bulletin of the Bede Griffiths Trust), Vol. 5 No. 2, Winter 1998-99 and Vol. 6 No. 1, Summer 1999.

Kozmikus kereszt

A szimbolikus kozmikus kereszt a bencés szerzetesek által fenntartott Saccidananda (Szentháromság) asramban van Dél-Indiában. A kereszt középpontjában az „OM” szanszkrit felirat áll. Az OM szó *Shabda Brahman*-t, a hang nélküli hangot jelenti, amely visszhangzik az egész teremtésben. Keresztény értelmezésben ő Jézus mint az isteni Logosz.